

<p>{gallery}victoria{/gallery}</p> <p><strong>SUOMEEN LIITTYVÄT VICTORIAN RISTIT  
 ♦ JA ♦ MISSÄ NE OVAT NÄYTTÄILLÄ</strong></p> <p>♦</p> <p>Tammikuussa 1856 perustetun Britannian korkeimman urhoollisuuskunniamerkin eli Victorian ristin (Victory Cross) myönnoistä seitsemän kappaletta liittyy Suomeen. Risteistä viisi kappaletta on myönnetty Suomen alueella Krimin sodan aikana 1854 -1855. ♦ Kolme ristiä on taas myönnetty vuonna 1919 Pietarin edustalla sijaitsevaan Kronstadin ♦ sota satamaa vastaan tehdyistä ♦ torpedoveneiskuissa. Nämä veneet operoivat Suomesta eli Terijoen kärkeen ja niitä avustivat suomalaiset luotsit. Vuosien 1856- 2013 välisenä aikana on myönnetty yhteensä 1353 Victorian ristiä ja näistä 3 kappaletta on myönnetty soljen kera eli kaksi kertaa. Viimeisin Victorian risti on myönnetty maaliskuussa 2013 postuumisti Afganistanissa 21-vuotiaana kaatuneelle korpraali James "Ash" Ashfordille. ♦ Risti myönnettiin Ashfordille hänen Helmanin maakunnassa heinäkuussa 2012 käydyin taistelun aikana osoittamasta urhoollisuudesta. Korpraali Ashford pelasti urhoollisella ja pelottomalla toiminnallaan useita asetovereitaan ennen kuolettavaa haavoittumista. Tällä hetkellä elossa on viisi Victorian ristillä palkittua sotilasta, joista yksi on palkittu toisessa maailmansodassa. Vuonna 1991 perustettiin oma Victorian risti Australialle, 1991 Kanadalle ja 1999 Uudelle Seelannille. Nämä ristikot ovat ulkomuodoltaan identtisiä Brittiläisen ristin kanssa. Tällä hetkellä on elossa kolme Australian Victorian ristillä ja yksi Uuden Seelannin Victorian ristillä palkittua. He kaikki ovat palkittu Afganistanin sodassa osoittamastaan urhoollisuudesta.</p> <p>♦</p> <p>Victorian risti on yksi maailman kaikkein arvostetuimmista kunniamerkeistä, josta on kirjoitettu lukuisia kirjoja, painettu postimerkkejä ja lyöty myös useita juhlarahoja. Victorian risti on myös yksi kaikkein tutkituimmista kunniamerkeistä ja lähes kaikkein Victorian ristin nykyinen olinpaikka tunnetaan. Tätä Victorian ristin jäljittämistä on helpottanut se seikka, että suurin osa risteistä on nykyisin julkisissa kokoelmissa ja näin ollen myös suuren yleisön nähtävillä. Tällä hetkellä vain parinkymmenen Victorian ristin olinpaikkaa ei tunneta ja joitain ristejä on vuosien varrella kadonnut, tuhoutunut tai varastettu.</p> <p>♦</p> <p>Kaikkien Suomeen liittyvien Victorian ristin olinpaikka tunnetaan ja ne ovat yhtä lukuun ottamatta näytteillä julkisissa kokoelmissa. Tämän artikkelin tarkoituksena on kertoa, mistä näistä Victorian risteistä kiinnostunut voi ne löytää. ♦ Olen päättänyt esittämään ristikot niiden sijaintipaikan mukaisessa aakkosellisessä järjestyksessä enkä kronologisessa myöntöjärjestyksessä, kuten nämä Victorian ristikot yleisimmin kirjallisuudessa esitellään.</p> <p>♦</p> <p><strong>Imperial War Museum//Lord Ascroft Gallery, Kennington, Lontoo</strong></p> <p>♦</p> <p>Imperial War Museumissa on näytteillä kaksi Suomeen liittyvää ristiä. Museon omiin kokoelmiin kuuluva, kommandori Augustus Sheldon Agarille VC, DSO (1890 - 1968) on myönnetty vuonna 1919 ja se on niinkutsuttu "haamuristi". Luutnantti Agar palkittiin Victorian ristillä siitä uskaliasta operaatiosta, jonka hän teki Kronstadin sotasatamaan 17.7.1919. Hänen komentamansa torpedovene MH4 upotti hyökkäyksen aikana yhdellä torpedolla venäläisen risteilijä Olegin. ♦ Tämän Venäjän Japanin sotaan vuonna 1905 osallistuneen veteraaniristeilijän upotus oli suuri propagandavoitto brittiläisille.</p> <p>♦</p> <p>Myöhemmin kommodoriksi ylennetyn Agarin hyvä sotaonnei ei jatkunut enää toisessa maailmansodassa ja hänen komentamansa raskas risteilijä Dorchesthire upotettiin Malaijin lahdella huhtikuussa 1942. Agar itse pelastui viime hetkellä uppoavasta laivasta, mutta hän sai pelastautumisen yhteydessä vaikean keuhkovamman ja hänet siirrettiin kotijoukkoihin, merikadettikoulun johtajaksi. Agarin torpedovene MH 4 on museoitu ja se on nykyisin näytteillä Duxfordin sotamuseossa. Tämä museo sijaitsee runsaan 15 minuutin ajomatkan päässä Cambridgen kauniista yliopistokaupungista. Duxford museo on kuuluisa sen kokoelmiin kuuluvista harvinaista sotilaslentokoneista ja sen lentokentällä

järjestettävistä lentonäytöksistä. Museon kokoelmiin kuuluu myös paljon muuta mielenkiintoista sotakalustoa, kuten juuri edellä mainittu Agarin torpedovene.

Imperial War Museumin tiloissa näytteillä olevaan Lordi Acroftin säätiön omistamaan maailman arvokkaimpaan yksityiseen kunniamerkkikokoelmaan kuuluu tällä hetkellä 162 Victorian ristiä, joista yksi on Suomeen liittynyt. Tämä risti on myönnetty vara-amiraali John Bythesealle VC, CB (1827 - 1906), joka palkittiin Ahvenanmaalla osoittamastaan neuvokkuudesta ja urheudesta.

Luutnantti Bythesea teki Vårdön saarelle 9. elokuuta 1854 menestyksekkään partio- ja vakoiluretken. Tämän retken yhteydessä hän kaappasi partiotoverinsa, lämmittäjä John (William) Johnstonen kanssa tärkeän venäläisen kuriirilähetyksen, joka oli matkalla Bomarsundin linnoitukseen. He ottivat samalla tätä postisäkkiä kuljettaneet kolme venäläistä sotilasta vangeiksi. Bythesea ja Johnstone veivät arvokkaan postisäkin ja vangit HMS Arrogantille, jolla kumpikin palveli. Lordi Acscroft osti Bythesean Viktorian ristin ja sen miniatyyrin sekä Baltic-mitalin Spinkin huutokaupasta vain muutamia vuosia sitten lähes 135000 punnan (yli 150000 euron) vasarahinnalla.

Imperial War Museum on Britannian tärkein sotamuseo ja se sijaitsee Lontoossa Thames-joen eteläpuolella, Kenningtonin kaupunginosassa Museolle pääsee parhaiten metrolla ja sitä lähimmät metroasemat ovat Elephant & Castle ja Lambeth North. Museo on tällä hetkellä laajan peruskorjauksen kohteena ja se avataan kokonaisuudessaan uudistettuna vuonna 2014. Uudistetun museon avaamista kannattaa kuitenkin odottaa, sillä tässä laajassa museossa on hyvin paljon muutakin nähtävää kuin tämä ainutlaatuinen lordi Acroftin kokoelma.

Natural History Museum, Los Angeles USA

Natural History Museumissa Los Angelesissa on näytteillä yksi Suomeen liittynyt Victorian risti. Tämä risti on myönnetty saksalaissyntyiselle lämmittäjä William (John) Johnstonelle (1823 -1857) vuonna 1856. Johnstone palkittiin samasta Ahvenanmaalle suoritetusta partioretkestä kuin hänen esimiehensä luutnantti Bythesea.

Johnstonen varhaisempi henkilöhistoria on osin tuntematon, mutta otaksutaan, että hän osasi puhua jonkin verran ruotsia. Kenties juuri tästä syystä hänet valittiin mukaan tälle hyvin menestyksekkääksi osoittautuneelle retkelle. Johnstone hukutti itsensä vain runsas vuosi palkitsemisen jälkeen palveluksessa HMS Bruncwikillä Karibian vesillä. Johnstonen itsemurhaa edelsi tappelu palvelustoverin kanssa, joka päättyi siihen, että Johnstone puukotti toveriaan rintaan. Kenties juuri synkän henkilöhistoriansa takia Johnstone risti on vuosien saatossa päätynyt aina Los Angelesiin saakka. Natural History Museum on USA länsirannikon tärkein museo, jonka kokoelmissa on yli 35 miljoonaa esinettä! Tämä museo on nimestään huolimatta yleismuseo, vaikka sen luonnontieteelliset kokoelmat ovat maailmanlaajuisesti hyvinkin merkittävät.

The National Maritime Museum, Greenwich

Britannian kansallinen merimuseo sijaitsee Greenwichissä ja sen kokoelmissa on yhteensä yksitoista Victorian ristiä. Näistä risteistä kaksi liittyy Suomeen. Risteistä kuuluisin on kaikkein aikojen ensimmäinen Victorian risti, joka on myönnetty perämies Charles Lucakselle (1826 - 1892). Lucas heitti mereen 21. kesäkuuta 1856 Bomarsundin pommituksen aikana HMS Heclan kannelle pudonneen räjähtämättömän ja vielä savuavan venäläisen ammuksen. Myöhemmin vara-amiraaliksi ylennetty Lucas on toiminut esikuva monille muille myöhemmille Victorian risteillä palkitulle, jotka ovat oman henkensä uhalla pelastaneet palvelustovereidensa hengen. Lucaksen risti on tällä hetkellä näytteillä Irlannin kansallismuseossa Dublinissa, koska Lucas oli alun perin kotoisin Irlannista.

Merimuseon toinen Suomeen liittynyt Victorian risti on myönnetty kontra-amiraali Claude Dobsonille VC, DSO (1885 - 1940) vuonna 1919. Kapteeni Dobson johti kahdeksan

moottoritorpedoveneen iskua 18.8.1919 Kronstatin sotasatamaan. Kapteeni Dobson ohjasi samalla myös henkilökohtaisesti moottoritorpedovene CMB31:stä. Heti veneet havaittuaan venäläiset avasivat kiivaan tulituksen torpedoveneitä kohti. Sotalaivojen ja rannikkopattereiden ampumien kranaattien sirpaleet eivät kuitenkaan osuneet Dobsonin nopeasti kiitävään veneeseen, joka pääsi tunkeutumaan vahingoittumattomana sataman alueelle. Tämän jälkeen Dobson ohjasi veneensä niin lähelle taistelulaiva Andrei Pervozannia, että veneen kaksi käytettävissä olevaa torpedoa pystyttiin laukaisemaan. Kumpikin laukaistu torpedo osui isoon taistelulaivaan, joka sai pian kolmannen torpedon täysosuman. Pervozanni upposi tämän viimeisen osuman jälkeen satama-altaaseen. Heti torpedot laukaistuaan Dobson käänsi veneensä keulan kohti avomerta ja veneen pako onnistui, vaikka venäläisten ampumien ammusten nostattamat vesipatsaat saattoivat pakenevaa venettä aina tykkien kantaman ääri rajoille saakka.

Merimuseolle pääsee parhaiten Bankin metroasemalta lähtevällä DLR:n automaattijunalla ja jäämällä pois Island Garden pysäkillä. Merimuseon lisäksi Greenwitchissä kannattaa vieraila kuninkaallisessa observatoriossa, jonka pihassa sijaitsee se kuuluisa metallikisko, jota aikanaan käytettiin maapallon aikavyöhykkeiden määrittämiseen.

The Royal Marines Museum, Portsmouth

Britannian maineikkaan merijalkaväen museon kokoelmiin kuuluu yhteensä 11 Victorian ristiä. Näistä yksi on Suomeen liittyvä eli merijalkaväen tykistön everstiluutnantti George Dare Dowelille (1831 - 1910) myönnetty Victorian risti. Tuolloin HMS Rubyllä palvelut luutnantti Dowel pelasti yhdessä kapteeni Ingouvillen kanssa HMS Arrogantin kutteri veneen. Kutteri oli saanut pahan osuman ja se oli syttynyt palamaan Viipuri linnoituksen eli puolustus patterien edustalla. Dowel ui kolmen muun vapaaehtoisen miehen kanssa venäläisten kiivaasta tulituksesta välittämättä kutterille. Hänen onnistui miehineen kiinnittämään kutteriin hinausköysi ja näin alus saatiin hinattua turvaan. Merijalkaväen museon lisäksi Portsmouthissa sijaitsee myös Normandian maihinnousu museo eli D-Day Museum. Kaupunkiin matkustaa parhaiten junalla Lontoon Waterloo asemalta ja matka sinne kestää vain vajaat 2 tuntia.

Trinity House, Lontoo

Trinity Housen museaalisten esineiden joukossa on komentaja Gordon Steelen (1892 - 1981) vuonna 1919 vastaanottama "haamuristi". Koska nämä vuonna 1919 Venäjää vastaan suunnatut sotatoimet olivat aluksi ulkopoliittisista syistä salaisia näissä sotatoimissa myönnettyjen kunniamerkkien julkistamisen yhteydessä, ei niissä mainittu missä palkittujen kunnostautuminen oli tapahtunut. Näin näitä Venäjää vastaan kohdistetuissa sotatoimissa myönnettyjä kunniamerkkejä alettiin kutsua yksinkertaisesti "haamuristeiksi".

Luutnantti Steele toimi Kronstadtin sotasatamaa vastaan tehdyssä operaatiossa torpedovene CMB 88:n kakkosupseerina. Kovaäänisten veneenmoottoreiden hälyttämät venäläiset avasivat kiivaan tulituksen lähestyviä torpedoveneitä kohti jo ennen niiden satama-alueelle pääsyä. Venäläisten sotalaivojen ja rannikkopattereiden ampumien kranaattien sirpaleet osuivat torpedoveneeseen ja aiheuttivat veneen päällikkö kuoleman ja Steelen haavoittumisen. Samanaikaisesti aluksen vauhti myös hidastui ja venäläiset etsintävalo löysi hitaasti liikkuvan aluksen. Kuin sattuman kautta operaation kulkua ilmasta seurannut brittiläinen tiedustelukone huomasi aluksen uhkaavan tilanteen ja se hyökkäsi välittömästi alusta valaisseen valonheitin patterin kimppuun. Lentokoneen k-k-tulitus rikkoi valonheittimen ja Steele otti nyt aluksen ohjaukseensa ja se pääsi tunkeutumaan itse satama-alueelle ja lopulta niin lähelle taistelulaiva Andrei Pervozannia, niin että yksi torpedo pystyttiin laukaisemaan. Taistelulaiva sai myös tämän

torpedon täysosuman. Pervozanni upposi tämän jälkeren nopeasti satama-altaaseen. Pahasti vaurioitunut taistelulaiva nostettiin myöhemmin ylös, mutta sen kunnostustyöt keskeytettiin lähes alkuunsa ja alus romutettiin lopullisesti vuonna 1923. Useiden sirpaleiden osumien aiheuttaman verenvuodon heikentämän Steelen onnistui kaikesta huolimatta ohjata vaurioitunut alus hyökkäyksen jälkeen turvaan avomerelle. Steele palkittiin myöhemmin tästä urotyöstään Victorian ristillä. Komentaja Steele oli viimeinen elossa ollut Suomeen liittyvän Victorian ristin kantaja, joka kuoli 88 vuoden ikäisenä vuonna 1981.

Trinity House on entinen Britannian majakkalaitoksesta vastanneen viraston toimitalo, jonka on suunnitellut kuuluisa brittiarkkitehti Samuel Wyatt vuonna 1796. Tämän majakoista vastaavan viraston perusti kuningas Henrik VIII viisisataa vuotta sitten, eli vuonna 1513. Kun majakkalaitoksen hallinto siirrettiin 1990-luvulla satamakaupunki Harwitchiin, tuli sen entisestä toimitalosta Trinity Housesta VIP-kokous- ja kongressikeskus. Tämä muutos tehtiin rakennuksen arvokasta historiaa kunnioittaen ja esimerkiksi sen eri huoneiden sisustus on pidetty pääosin entisellään. Lähes kaikki Trinity Housen isommat huoneet on koristeltu näyttävin maalauksin, joissa komeilevat Britannian hallitsijat sekä monet muut Britannian merenkulkuun liittyneet henkilöt. Talossa on myös esillä paljon muuta Britannian majakkalaitoksen historiaan liittyvää ja hyvin kiinnostavaa esineistöä, kuten erilaisia pienoismalleja. Trinity Housen nykyisen kokous- ja kongressikäytön takia Steelen kunniamerkkeihin ei valitettavasti pääse vapaasti tutustumaan.

Jos käyt tutustumassa Towerin linnaan ja sen kruununjalokiviin näet Trinity Housen heti linnan alueen pohjoispuolella.

The Jersey Museum St. Helier Jersey

Myös Jerseyyn kauniilta turisti- ja veroparatiisisaarelta löytyy myös yksi Suomeen liittyvä Victorian risti. Tämä kapteeni George Ingouvillelle (1826 - 1869) vuonna 1856 myönnetty risti on näytteillä Jerseyyn saaren pääkaupungissa St. Helierissä sijaitsevassa Jerseyyn museossa. Kapteeni Ingouville palkittiin ristillä hänen osuudestaan HMS Arrogantin kutterin pelastamisesta. Ingouville oli tämän vaikean osuman saaneen kutterin päällikkö ja hänen onnistui pelastaa aluksensa yhdessä luutnantti Bythesean kanssa. Jerseyläis-syntyinen Ingouville on Jerseyyn saaren tunnetuimpia sotasankareita ja hän päätyi myös Jerseyläisen postimerkin aiheeksi vuonna 1885. Kolme muuta jerseyläistä on myös palkittu Victorian ristillä. Tällä hetkellä Jerseylle ei järjestetä suoria lentoja Suomesta, mutta saarelle pääsee kätevästi Lontoon kautta.

Edellä mainittujen Suomeen liittyvien Victorian ristien lisäksi muita Victorian ristejä on näytteillä lähes kaikissa Brittiläisissä ja kansainyhteisön sotamuseoissa. Tällä hetkellä suuri enemmistö näistä arvostetuista kunniamerkeistä on eri museoiden kokoelmissa ja näin ollen myös suuren yleisön nähtävillä. Vain muutama risti on tällä hetkellä enää yksityisissä kokoelmissa jos Lordi Aschcroftin-säätiön omistamaa mammuttikokoelmaa ei enää lasketa varsinaiseksi keräilijän yksityiskokoelmaksi.

Jos tavallinen keräilijä haluaa itselleen aidon Victorian ristin, on ainoa mahdollisuus hankkia se miniatyyri versiona ja silloinkin sen hinta on suhteellisen korkea.

Lassi Kaipainen